

Cas clínic.

“Grup de suport a les famílies amb fills de 4 a 6 anys:
passeig per l'amor i per la vida”

Caso Clínico.

“Grupo de apoyo a las familias con hijos de 4 a 6 años:
paseo por el amor y la vida”

Núria Pi Borralleras:

Psicòloga Responsable de Programa de Famílies
del Serveis de Salut Mental Ferran Salses i Roig de Rubí.

Relat d'una experiència pràctica
Un dels "oficis" més difícils i apassionants és ser pare/mare
Un dels "oficis" més difícils i apassionants és ser fill/a
...és apassionant i difícil ser família

Resum

L'article explica de forma pràctica, l'experiència del treball amb grups multifamiliars adreçats a famílies amb fills/es d'entre 4-6 anys i 6-9 anys que consulten preocupades per la conducta i/o l'educació del fills. Els grups són un espai de trobada adreçat a pares, mares, fills i persones significatives amb rols parentals. Es desenvolupen des de l'any 2004 fins a l'actualitat amb l'objectiu de posar en comú inquietuds, preocupacions i dificultats entorn a l'educació i conducta dels fills. El grup possibilita un recorregut pel conjunt d'aspectes més rellevants en l'educació i en les relacions familiars. Aquesta modalitat de treball permet a les famílies estar en millors condicions per desenvolupar les seves competències i poder sentir-se família reeixida. El grup afavoreix que les famílies puguin aprendre unes de les altres. L'article explica com es desenvolupen les sessions i la valoració general del grup.

L'experiència es realitza als Serveis Mentals de Rubí en col·laboració entre el CSMIJ i el Programa Transversal de Famílies.

Paraules clau:

Factors bàsics en l'educació i en la relació pares/fills, famílies competents, famílies reeixides, grup multifamiliar.

Abstract

The article explains in a practical way, the experience of working with targeted multifamiliar groups to head toward families with children aged 4-6 or 6-9, consulting concerned by behaviour or education of them. Groups are a place where meet fathers, mothers, children and people with significant parental roles. Developed from 2004 onwards in order to share concerns, worries and difficulties around education and children's behaviour. The group makes possible a tour of the set of the most relevant aspects in education and their relationships with relatives. This form allows working families to be better conditions for developing their competencies and to feel such as a successful family. The group encourages families to learn from each other. The article explains how to develop sessions and how to assess the group.

This experience take place on Mental Health Services in Rubí, Spain, with collaboration between the CSMIJ and the Transversal Program of Families.

Keywords:

concerned families, essential factors in education and relationship parents/children, multifamily group, , successful families.

Introducció

L'experiència del treball en grups de famílies permet constatar i reflexionar qüestions d'interès global, ja que tenen una repercussió -individual, familiar i social- cabdal.

Ser mare, ser pare és un dels elements de major pes, sinó el més important, en la configuració vital de les persones.

Molt sovint pares, avis i fills es troben en situació de resoldre conflictes de la vida quotidiana que replantegen qüestions vitals de les relacions familiars i de l'educació.

Tot un seguit de canvis, canvis en la valoració social de la infància, en l'estructura i organització de les famílies, en el procés democratitzador de la societat, canvis arrel de l'actual crisi econòmica i de valors, tenen efectes directes i indirectes sobre la família i sobre l'educació dels fills. Això porta a plantejar-se qüestions com: ¿què passa amb el models educatius actuals de família? ¿quins efectes tenen els actuals canvis en la jerarquia pares/fills? ¿com les organitzacions i els professionals s'adapten a aquests canvis? ¿per què els pares necessiten amb tanta freqüència l'opinió dels experts? ¿fan cas? ¿han de fer cas? ¿els canvis estan més en relació al pas de família extensa a família nuclear i altres noves formes, o al canvi de valors més col·lectius a valors més individuals? ¿com afecta la dificultat actual de conciliar vida familiar-vida laboral? ¿com la crisi actual està afectant els rols parentals i les qüestions de gènere? ¿què passa en les relacions pares fills petits? ¿per què en aquest moment resulta tant difícil posar límits? El llistat d'interrogants podria ser infinit.

Fruit d'aquestes reflexions i debats en el CSMIJ entorn a aquests temes, i fruit d'introduir millores en la pràctica diària, i també a l'hora de buscar estratègies per fer front a la pressió assistencial, s'inicia aquesta modalitat de grups de famílies.

Aquí s'exposa la modalitat de treball amb grups multifamiliars molt basada en la experiència pràctica i des d'un enfocament sistèmic. Treball que s'inicia al 2004 i continua en l'actualitat.

Característiques bàsiques dels grups:

Modalitat grup de suport

El grup de suport és un espai d'acollida, acompanyament i intercanvi adreçat a famílies:

- Preocupades per la conducta i l'educació dels fills.
- Vulnerables a situacions de crisi, ja que ofereixen respostes semblants als mateixos i/o diferents problemes.
- Que necessiten entrenament en habilitats.
- Aïllades amb necessitat de suport.
- Sense altres tipus de tractaments a Atenció Primària i/o al Centre de Salut Mental.
- En les quals el grup de suport forma part de la continuïtat assistencial i de serveis en el territori.

Tipologia de famílies que assisteixen als grups de suport

Famílies amb dificultats relacionals i amb ganes de buscar solucions a problemes, famílies amb capacitats d'observació, d'assaig per experimentar canvis, verbalitzar, clarificar, contrastar, escoltar i escolar-se però que estan bloquejades en una fase del seu cicle vital.

Famílies cronificades que presenten patologia però no s'ha valorat un trastorn mental greu i/o sever

Resten excloses aquelles famílies amb progenitors diagnosticats amb trastorn mental sever i/o fills/es diagnosticats/des de trastorn mental greu. Resten excloses famílies amb fills sota tutela de la DGAI.

Circuit d'accés

Les famílies arriben al grup derivades pels professionals del CSMIJ, o bé a través del Programa Assistencial del centre o bé a través del Programa PSP, Programa de Suport a Primària. En un inici cada família derivada tenia un

fill/a atès/a en el CSMIJ però en el moment actual, les famílies vénen derivades des del PSP. Això comporta més desconeixement de la dinàmica filial i/o familiar, i més facilitat per resituar-les com agents de salut, i d'aquesta manera s'augmenta la seva competència parental i de família. En el moment actual, les famílies arriben també derivades d'altres professionals de la xarxa social, educativa o sanitària i a través d'altres famílies que han vingut al grup, però sempre un professional del CSMIJ indica o no la idoneïtat d'assistir al grup.

Població diana

En un inici el grup estava adreçat a pares i familiars amb funció parental, més tard es va incorporar la participació dels nens en l'inici i en el final de les sessions del grup, i en el moment actual s'alternen sessions conjuntes amb sessions parentals. La valoració de la incorporació cada cop més freqüent dels nens/es es valora de forma molt positiva, tant per l'equip com pels pares com pels nens; si les condicions físiques de l'edifici fossin més òptimes, els nens encara assistirien amb molta més freqüència.

En un primer moment els grups s'adreçaven a pares i mares i fills de 6 a 9 anys, i últimament s'adrecen també a pares i fills de 4 a 6 anys.

Franja d'edat dels pares

De 35 a 45 anys, majoritàriament amb predomini de mares o de parelles. Pocs vegades el pares vénen sols. En general, amb estudis primaris, i alguns pares amb estudis secundaris. Algunes mares resten a casa. En l'actualitat, moltes mares treballen a fora de casa en fàbriques, servei domèstic o cura de persones grans, i els pares resten a l'atur i a casa. En general són famílies amb molt contacte amb avis-àvies que juguen un paper molt actiu com a cuidador/es.

Co-conducció del grup

El grup està conduït per un professional del centre. A totes les sessions participa una alumna de pràctiques de les universitats amb què el centre manté conveni. Pot ser de la facultat de psicologia de l'UAB, de Ramón Llull o de la UC, així com alumnes del Màster de l'ACCP que han participat en l'experiència.

Treballar amb les alumnes representa un estímul i un ajut molt important, tant en la preparació de materials, en la realització de l'acte de cada sessió, en les aportacions de la seva experiència a l'estar situades per edat en mig de l'edat dels pares i els professionals de l'equip com en la co-conducció del grup en el final de les pràctiques.

Objectius:

- Oferir un espai de trobada per expressar i posar en comú inquietuds, preocupacions, dificultats i/o problemes en l'educació dels fills.
- Escoltar el patiment de les famílies i donar-ne una altra significació.
- Afavorir la competència com a família.
- Potenciar la força del grup en la canalització i resolució dels problemes.
- Generar una dinàmica de participació amb pluralitat de models, d'idees i de respostes que permeti introduir elements de reflexió que amplii l'angle de visió de les situacions plantejades.
- Fer molt partícips a tots els agents familiars: pares, nens i avis implicats en el procés educatiu.
- Afavorir interaccions dels pares amb els altres nens del grup i de nens amb els altres pares del grup.
- Estar present, de forma més indirecta, si els pares decideixen posteriorment convertir-se en grup d'autoajuda.

Temàtiques que es desenvolupen

Temes comuns a tots els grups:

Retrats de família.

Què significa créixer en família: creences, valors, llegats familiars, expectatives.

Cicle vital: conjugalitat i parentalitat.

Models educatius de família (hiperprotectors, democràtics, sacrificants, intermitents, delegants, autoritaris).

La tasca de ser pare: educar i acollir, educar i limitar. Sentir-nos o no equip parental.

Manegar-nos amb les emocions: emocions més comunes: gelosia, amor, ràbia, baralles..

El cada dia: fer i no fer cas, mentides, rentar-se les dents, anar a dormir...

Límits: clars, estables, explícits, pertinents, coherents i conseqüents.

Relacions amb la família extensa.

Relacions amb l'escola.

Autonomia *versus* dependència *versus* independència.

Autoritat *versus* afectivitat.

Ser pare, ser mare, ser parella, ser dona, ser home: expectatives, repartició de càrregues familiars.

Temes segon tipologia de grups:

Famílies separades, famílies reconstituïdes, famílies uniparentals,

Gènere i família, càrregues familiars.

Acolliment/adopció.

Nombre de famílies

Variable entre 8-12.

Temporalitat

En un primer moment els grups duraven 6 mesos en sessions quinzenals d'una hora i tres quarts. En el moment actual, la durada del grup és de 4 mesos. Es

realitzen dues sessions de retest als 3 mesos i als 6 mesos posteriors a la finalització del grup.

Metodologia

Amb la incorporació cada cop més intensa dels nens, la metodologia ha estat més pràctica, més participativa i amb la introducció de molts elements plàstics i audiovisuals. Es visionen vídeos i pel·lícules de TV, es realitzen *rol playing* sobre situacions de conflictes quotidians en els quals un subgrup de pares i nens analitzen la comunicació verbal, un altre subgrup la comunicació no verbal i un altre subgrup el context d'inici i de finalització. S'aprofiten totes les notícies d'actualitat, o es reflexiona sobre vídeos de la Supernany, en els quals s'afegeix una lectura relacional a més de la conductual pròpia del vídeo. Es demana a cada família que aportin notícies, materials, llibres, diaris... de temes que els preocupen o volen comentar. Es busca en tot moment que pares i nens tinguin un paper actiu i d'experts.

Desevolupament dels grups

Expectatives

Les expectatives dels progenitors respecte al grup en general són molt diverses. Els pares arriben amb molt malestar, molta preocupació i senten els problemes irresolubles. Una part demana solucions concretes a problemes molt específics i de caire més normatiu "¿Què he de fer quan fico el fill al llit i surt de l'habitació...?" ¿Com trec el nen a la nit d'en mig del nostre llit? O de caire més relacional "Mi problema no es el niño, es mi suegra. Mima a mis hijos y mi marido no lo quiere ver. ¿Qué hago?...".

Altres demanen resposta a qüestions més inespecífiques i/o de fons "No puc amb la culpa, sento que els fills ho qüestionen tot i jo ja crec que tot ho faig malament, em sento molt sola i tiro la tovallola...".

Altres pares desitgen un lloc per reflexionar i buscar solucions de forma conjunta amb la resta de grup. Aquest sector de pares en general és minoritari a l'inici del grup i es fa més majoritari conforme avança el grup. La

majoria de famílies busca sentir-se escoltada, competent i que els nens els facin cas.

Les expectatives dels fills vers el grup són més similars. En general volen satisfer la curiositat, cerquen reconeixement d'èxits i competència, necessiten comprovar on són els límits de forma clara, explícita i estable, busquen trobar sentit a les qüestions problemàtiques per ells mateixos i tenen moltes ganes de sentir-se útils i d'aportar solucions. Necessiten aconseguir que el pare i la mare els atorguin altres rols més positius. De la mateixa manera que els pares, els nens també estan cansats de sentir el mateix rol/mite: "Pere, a la dutxa", "Joan, no mengis", "Pep, deixa de barallar-te amb el teu germà"... "nens, prou, no es pot aguantar en aquesta casa...".

I els professionals també tenen expectatives:

Es desitja crear condicions per fomentar una dinàmica molt participativa i introduir en el grup elements de reflexió que ressonin i que permetin als pares realitzar petits canvis amb èxit en la dinàmica relacional. Canvis que els facin sentir-se forts en tant que deixin de sentir-se fracassats i deixin de pensar en els problemes com irresolubles. D'aquesta manera podran començar a emfasitzar elements positius de la relació i de la conducta dels fills i/o de la convivència. I tornar-se en el seu conjunt més competents com famílies. Hi ha l'expectativa de que s'iniciï un viatge comú on les famílies puguin descobrir els seus recursos, que els puguin fer visibles i, per tant, més i millor utilitzables. Les expectatives impliquen un posicionament i una acomodació per part del professional, on aquest observa, però el professional s'observa per poder transmetre al grup, a les famílies, una determinada capacitat de percepció. (Ausloos, 1998).

El primer dia de grup

Pre-sessió:

Es convoquen les famílies a una sessió prèvia informativa per explicar els objectius, metodologia i dies de trobada. Els pares expliquen les expectatives i deci-

deixen si el grup pot o no ser del seu interès. En la sessió es comunica que la primera trobada serà conjunta amb els pares i els fills i que cal que portin una foto de família escollida prèviament entre tots el membres que la constitueixen.

El primer dia del grup és un moment molt important. A cada família se li entrega un dossier que inclou articles i bibliografia sobre característiques generals del grup i aspectes evolutius segons l'edat del fill. (Botbol, 2005), (Nardone et al., 2003), (Slazberg and Siquier, 2005).

Es distribueix la sala en cercle i s'inicia el treball de grup amb un retrat / relat de cada família a partir de la foto familiar que porten pares i fills. Cada família ensenya i explica la seva foto; els nens expliquen la seva família, tenen al costat els pares i poden demanar ajut si ho necessiten; alhora, els pares complementen la història i els nens també expliquen o demanen quin és l'origen del seu nom.

En general escullen fotos actuals, on estan molt arreglats, en festes assenyalades com Nadal, vacances més especials o al sofà mirant la TV. A la foto hi ha tota la família, però també es donen situacions en què porten fotos on hi ha tots els membres excepte el fill pel qual fan la consulta, o fotos amb mare i fill sense la resta de membres de la família.

Exemples de retrats/relats de família:

M: "... Sóc el Carles, tinc 5 anys, estem a casa, aquí també hi ha els avis, estem veient la TV i vaig a l'escola X. Em dic Carles com el meu avi i el meu pare. La mare diu que no li faig cas. M'agrada la meva família..."

P: "... No tenim cap foto els 4, no hi ha el meu germà de 14 anys". La mare afegeix "és molt desendregat i el problema és la comunicació, tot ho porto jo, el meu marit treballa sempre..."

F: "... Me llamo Fede. Estamos en la nieve. No sé, no recuerdo quién me puso mi nombre". La mare afegeix "salimos a la nieve, es el único momento del día que ríe, siempre se enfada. Mi hija también. Y ahora el pequeño se contagia. No hacen caso de nada. Mi suegro se empeñó en que se llamara como él..."

Quasi mai hi ha un coneixement previ entre les famílies, no se sap res de ningú però la narrativa de les presentacions en molt poques paraules i junta-ment amb la comunicació no verbal i amb les interaccions pares/fills donen pistes al grup, als professionals i a cada família de qui són, on són i per on es podria avançar com a grup.

De seguida es percep que el grup pot ser un lloc adient per:

- Saber coses noves, per exemple per saber com és que tinc aquest nom i no un altre, com és que la meva mare parla molt i el meu pare calla... com és que el nen aquí sembla tant gran i a casa no...
- Descobrir que tenen aspectes comuns: situacions relacionals com les baralles entre germans, o dificultats comunicatives pares/fills, o qüestions problemàtiques en torn a l'alimentació, horaris, procés de socialització, límits i normes amb aquesta típica-tòpica frase "no em fan cas", "no faig cas de res", o bé, podem tenir en comú l'estructura familiar: ser famílies reconstituïdes, o famílies monoparentals... o bé, tenir en comú l'estil educatiu familiar, tendir a ser família sobreprotectora, democràtica, intermitent...
- Per constatar la diversitat d'opinions, de maneres de ser i de fer com a família... no hi ha una sola manera d'afrontar i buscar solucions als problemes, es pot arribar a acords, es pot pensar diferent i això no implica ser diferent... D'altra banda, es constata que ser diferent no té per què implicar estigmatització...
- Detectar que no s'està sol, els problemes són similars, es pateix per les mateixes qüestions. Els sentiments i patiments són molt comuns a tots, per tant s'està en un lloc idoni per compartir i per aprendre dels altres, es pot mitigar el sentiment de "pares fracassats" i de "fills desastre".

Els elements comuns que es plantegen i dedueixen a partir del relat/retrat de cada família i els temes majoritaris que afloren en les narratives familiars, determinaran el procés i camí del grup.

Cada grup té una estructura comuna però cada grup es va configurant amb una idiosincràsia pròpia. En uns han predominat més elements de caire psicoeducatiu i en altres grups han predominat elements més psicoterapèutics.

Uns grups s'orienten més cap a responsabilitats educatives, altres s'orienten més a aspectes més relacionals, altres al què representa educar amb els nous models familiars, educar amb tres generacions, el difícil equilibri entre potenciar la pertinença familiar i l'autonomia, entre les arrels i les ales. Parentalitat/conjugalitat: ser equip o qüestions en torn al gènere.

En pocs grups els pares finalitzen el grup i no han intercanviat telèfons. En altres decideixen fer alguna sortida conjunta pares i fills, i altres decideixen seguir com a grup d'autoajuda pel seu compte i de tant en tant apareixen pel centre per treballar qüestions concretes.

Continuïtat de les sessions

Després de la presentació de cada família, en general, es posa un quadre amb els aspectes forts i aspectes a millorar de cada nen i cada família. Aquests aspectes, en general, els pacten els pares amb els fills a l'inici del grup i un cop pactats, cada nen ho apunta en la pissarra col·lectiva. Aquest material serà un element de reflexió per a la propera trobada conjunta.

Un exemple

Jaquelin: 6 anys; nena i pares expliquen que cursa P5, que el problema inicial són les baralles entre els germans. Com a aspectes positius destaquen el menjar i fer els deures; com a aspectes a millorar destaquen les baralles.

Els pares expliquen que per a ells el problema és el patiment que genera no trobar solucions; com a aspectes positius destaquen la disponibilitat total, i com a aspectes a millorar pensen en no cridar contínuament, no enganxar-se tant, remarcar allò de positiu de la filla.

En alguns grups, al final de la sessió, cada nen escull un mitjà per plasmar les dificultats: dibuix, full plegat... de forma que reflecteixi la situació plantejada, s'ho emporten a casa i ho tornen el proper dia (si ho tenen present).

Els aspectes forts i els aspectes a millorar dels fills es treballen en les sessions conjuntes, i els aspectes forts i a millorar del pares s'inicien en les sessions conjuntes i s'aprofundeixen en les sessions on només hi assisteixen els pares. En general, els aspectes i temes dels quals els nens i les famílies parlen a l'inici es poden dividir en: vida quotidiana: responsabilitats (estris personals, bosses, motxilles, material, participació...), alimentació (aliments, preparació, acte social de menjar, criteris alimentaris...), horaris i gestió del temps (horaris de dormir, jugar, pantalles ordinadors...), ús de noves tecnologies, imatge (corporal i social), i en aspectes de gestió de les emocions, i en aspectes de la dinàmica de relació familiar.

Conforme avança el grup, en les sessions posteriors en què vénen els nens, aquests porten els dibuixos o material creat i es parla de la seva percepció de com han anat les coses a casa. En general hi ha una millora en algun dels aspectes: anar a dormir, barallar-se menys, no cridar tant, fer els deures sols, passar més tranquil de la casa del pare a la casa de la mare, etc., i tant pares com fills estan més contents. Hi ha pares que de manera natural, no tenen dificultats en algun dels aspectes del què es parla. Aquests expliquen com s'ho fan perquè la resta de pares puguin decidir si els interessa i si volen o no aplicar la mateixa estratègia. I alhora els nens poden escoltar els efectes que produeixen accions semblants en altres cases. Els nens que de forma natural realitzen determinades coses (per exemple, no barallar-se amb el germà petit) expliquen a la resta com ho fan perquè els nens que tenen més dificultats puguin pensar si aquesta seria o no una bona estratègia per a ells. Els nens es fan molt conscients dels efectes que determinades conductes oposicionistes tenen sobre les famílies.

En aquest context el mateix valor té la paraula d'un pare que la paraula d'un fill. D'aquesta manera el grup es converteix en un fòrum que permet reflexionar, pensar i prendre decisions conjuntament.

Un element molt important és poder conjuntar i diferenciar els dos nivells de participació en les sessions conjuntes. Si parlem de temes relacionats amb l'autoritat, els pares tenen un nivell de decisió diferent i superior als fills i en d'altres temes el nivell de decisió és igual per a tots.

En aquesta cruïlla, les sessions conjuntes amb els pares i els fills serveixen per emmarcar el grup i per treballar els temes escollits entre tots. I les sessions amb els pares són l'escenari per reflexionar entorn a temes relacionats amb els estils educatius de cada família, els llegats i creences de la família d'origen, i en com la parella parental ha negociat quines són les qüestions educatives i relacionals més idònies per transmetre-les als fills. En les sessions parentals sempre es debat sobre què significa en l'actualitat ésser pare i, per tant, es clarifiquen termes com autoritat/autoritarisme/ser col·legues/ i afectivitat o que vol dir ser equip parental, junts i/o separats però equip. També es debaten les qüestions en torn a desplaçaments i/o dificultats en els límits entre conjugalitat i parentalitat.

Hi ha sessions que s'inicien amb un debat en torn a un tema escollit. Si el tema que el grup escull és de caire relacional, es poden visionar junts trossos de pel·lícules. A continuació poden explicar què senten, poden posar nom i identificar emocions i parlar posteriorment de què es fa amb la ràbia, amb l'enuig, amb l'alegria... i de què els agradaria fer i què es podria fer per gestionar millor aquests sentiments naturals. (Monreal, 2005).

En tots els grups els progenitors sempre demanen parlar de les baralles entre germans. Es demana als pares i als fills que expliquin la seva relació amb els germans, la relació de germans en la família d'origen i la relació actual, com una manera de trobar punts comuns i diferents entre generacions, i com una manera de donar una altra significació als micro-relats familiars. També es demana que puguin explicar què és això de ser germà, aspecte que permet ressaltar altres elements positius de la relació. I tant els grans com els petits ho defineixen de forma semblant: "germà es quan estàs junt, et baralles i si no hi és l'enyores". Les sessions possibiliten reflexionar sobre altres aspectes positius de la relació entre germans. Pares i fills citen aspectes importants a destacar. Els germans es barallen, però també s'enyoren, es protegeixen, poden compartir, poden ajudar-se i defensar-se davant l'agressió d'altres nens en l'escola. Amb tota la informació s'elabora una graella amb la modalitat relacional de cada nen amb els seus germans. En alguns grups, si les baralles és una

temàtica molt candent, i si pares i fills estan d'acord, s'invita a participar a la resta de germans.

En altres sessions col·lectives es reflexiona sobre la manera de concebre el món que té cada família, que ha après cada família en “el taller familiar”, de què els ha dotat i de què no els ha dotat tant. Per als nens és molt important escoltar valors i creences de casa dels avis, dels pares de petits i de casa seva. I escoltar el relat de les altres famílies, ja que permet obrir noves vies en la pròpia família, així com una major obertura cap els altres, en especial si hi ha famílies emigrants o famílies diferents en l'estructura: famílies grans, petites, tipus clan, separades, reconstituïdes, famílies on es potencia el treball, es potencia el plaer, o es potencia expressar les emocions...

En general els pares es sorprenen de com els seus fills raonen, busquen solucions i escolten la paraula dels altres pares i dels altres nens amb respecte. Diuen coses com “he vist al meu fill molt més gran, no m'ho imaginava, m'ha agradat molt sentir com el meu fill dóna consells”. I per als fills és molt important fer-se més conscients, adonar-se més del malestar, del neguit, del què passa a casa seva quan, reiteradament, es produeixen conductes oposicionistes o entren en un bucle d'escalada relacional que no saben com aturar.

En un grup amb nens d'entre 6 i 9 anys i majoritàriament nens, una nena va explicar que el seu problema era que no tenia amigues; tenia una amiga i, ara, aquesta s'havia fet més amiga d'altres nenes de la classe. Li vam preguntar que podria fer. Es pregunta al grup, es pensa què li recomanaria. Els nens no estaven gens interessats en el tema i la resta de pares li van dir: “pots tornar a parlar amb la nena i veure si arribeu a acords”, uns altres pares van dir “pots buscar-te d'altres amigues, no val la pena gastar molta energia”.

La nena va reflectir-ho en un dibuix i a la propera sessió va dir: “tengo un amigo nuevo y hablée con mi amiga”.

Al llarg de la durada del grup, les famílies, de forma molt lliure i a la seva manera, elaboren un dossier amb els dibuixos dels nens i elaboren un petit

dossier amb un recull de qüestions que poden ajudar a l'educació dels fills. És una espècie de “GPS familiar” que els permet recollir i ordenar un llistat de reflexions, estratègies i/o aspectes a tenir present respecte a: qüestions importants que ajuden en l'educació dels fills, qüestions importants en la parella que tenen incidència en l'educació dels fills, qüestions respecte a un mateix que ajuden en l'educació dels fills i aspectes en relació a la família extensa, en especial a avis i “cangurs” amb funcions parentals. En les últimes sessions es fa una lectura d'allò que cada família ha decidit apuntar i es llegeix el recull d'algun grup anterior per complementar-ho.

Els grups es finalitzen amb una sessió de valoració col·lectiva. A la sessió s'anima als pares i fills a que de forma conjunta i en subgrups representin una escena familiar. Per realitzar-ho es reparteixen materials –fulls, fotocòpia de fotos, colors, plastilina...-. Posteriorment s'inicia una reflexió conjunta sobre com cada subgrup ha treballat en equip. Cada portaveu explica l'experiència i es recullen les diferents maneres de treballar en equip que han sorgit en el grup. I com a final es demana a tots els grups de quina manera es podria traslladar l'experiència de treball en equip a la quotidianitat del cada dia.

En un primer moment l'equip de treball era la pròpia família, però en el moment actual es pot escollir treballar amb altres pares i/o amb altres fills. El treball realitzat ha aportat aprendre noves maneres de relacionar-se, ha confirmat les pròpies o ha indicat necessitat de canvis.

En l'adéu final es percep haver fet plegats un viatge per la vida, per l'amor i pel difícil equilibri entre les arrels i les ales.

Es percep que la reflexió conjunta sobre qüestions educatives del cada dia i la reflexió conjunta sobre diferents aspectes del funcionament familiar ha de permetre canviar alguns aspectes sobre aquest funcionament familiar com:

- Estructura: poder (dominància marcada, dirigida, igualitària...)
- Límits (proximitat, distància, aïllament, confusió...), aliances...

- Sentiment col·lectiu de com funcionen com a família...
- Autonomia
- Responsabilitat (d'accions individuals, de culpa als altres...)
- Permeabilitat (receptius, oberts als altres membres de la família i del grup...)
- Afecte familiar (expressió directa de sentiments, dificultats, restriccions, s'emmaskaren...)
- Humor i to (càlid, optimista, nul, hostil, deprimat, escèptic...)
- Conflicte (greu amb deteriorament del funcionament familiar, conflicte clar, conflicte no resolt, irresoluble...)
- Empatia (sensibilitat empàtica, absència, inapropiada...)

(Robert and B. Hampson, 1995).

Com a punt final es podria dir que aquest viatge grupal, juntament amb les ganes de canvi i la interrelació amb la resta de famílies, possibilita que les famílies tornin a confiar en els seus propis recursos i esdevinguin famílies més reeixides.

Aquest viatge els permet ampliar el focus del símptoma en tant que els problemes es contextualitzen i resignifiquen de forma ampliada i diferent. Una mare ho va definir així "...llegué muy angustiada sintiendo que el problema era mi hija y mi incapacidad, después pensé que el problema era la conducta de mi hija, hoy pienso que tengo que cambiar cosas de mi relación con ella. Mi gran descubrimiento ha sido sentir que como yo quiero las cosas de una determinada manera, y como ni mi marido ni mis hijos las hacían y hacen como yo quiero, y como además continuamente tenía que pedirles siempre su colaboración, me cansé y con esto cada vez más me cargué de cosas y comencé a tratarlos a todos como niños pequeños; a mi marido también ... suerte que he podido darme cuenta...". És clar que la majoria de famílies no expliciten aquest nivell de reflexió però sí incorporen i amplien nous elements.

Valoració general per part del servei

La valoració del CSMIJ és positiva en tant que és una oferta estable i consolidada, amplifica l'oferta del servei, connecta amb altres intervencions dels serveis en el territori i situa les famílies com a agents de salut.

Valoració per part de les famílies

Punts forts

Des de les famílies es valora que els grups són una oferta estable i consolidada. Molts tenen referències d'altres famílies que hi han assistit. Es valora que hi ha una implicació de tots els agents: pares, mares, nens/es, avis, "cangurs" i aquesta manera de treballar permet observar canvis en poc temps. També es valora que les temàtiques siguin escollides pels participants.

El grup es pot reconvertir en una xarxa relacional, de suport i d'ajut entre les diferents famílies i entre els diferents nens. La metodologia molt activa permet vivenciar i visualitzar les qüestions presentades. És més fàcil arribar a acords entre pare-mare i és més fàcil arribar a acords amb els nens. Els pares deixen de tenir tanta por a posar límits i a castigar. Permet destacar els altres aspectes "positius" dels fills. El treball de grup permet ampliar el focus del problema i per tant, contextualitzar-lo i donar nova significació al símptoma, als problemes. (Minuchin, 1980).

Punts febles

La temporalitat de 4 o 6 mesos de durada del grup comporta que alguna família, per qüestions de feina i/o familiars, abandoni el grup. Hi ha major presència de mares que de pares.

Agraïments

Voldria finalitzar agraint a les famílies la possibilitat que ens ofereixen d'aprendre i de gaudir, i alhora voldria encoratjar-les per continuar "fent família".

AUSLOOS, G.: *Las capacidades de la familia*. Herder Editorial, Barcelona, 1998.

ROBERT, W.; B. HAMPSON, R.: *Familias exitosas*. Ediciones Paidós, Barcelona, 1995.

BOTBOL, M.: *El orgullo de descubrir (3-6 años)*. Plaza Ediciones, Madrid, 2005.

FABER, A; MAZLISH, E.: *Cómo hablar para que sus hijos le escuchen y como escuchar para que sus hijos le hablen*. Plaza Ediciones, Barcelona, 2006.

JORDÀ, LL.: *Petit manual per a pares*. Pòrtic, Barcelona, 2004.

KRASNY, B.: *Dinosaurs Divorce*. Little Brown and Company, EEUU, 1986.

MONREAL, V.: *El abecedario de los sentimientos*. Gaviota S. L. Ediciones, Madrid, 2005.

MEEKS, C.: *Recetas para educar*. Ediciones Medici, Barcelona, 2000.

MINUCHIN, S.: *Familias y Terapia Familiar*. Gedisa, Madrid, 1980.

NARDONE, G.; GIANNOTI, E.; & ROCCJI, R.: *Modelos de familia*. Herder, Barcelona, 2003.

RICHER, A.: *¿Hay alguna manera de parar esto?*. Nuevas Ediciones de Bolsillo S.A., Madrid.

SATIR, V.: *Ejercicios para la comunicación humana*. Pax, México, 2004.

SLAZBERG, B.; SIQUIER, M. L.: *Ampliando el mundo (6-12)*. Plaza Ediciones, Madrid, 2005.

SORO, E.; SORO, C.: *Els meus pares ja no són novios... ara són amics*. Salvatella, Barcelona.

SPITZ, R.: *El primer año del niño*. Aguilar, Madrid, 1972.

ZABALA, M.: *Jocs en família*. Graó, Barcelona, 2006.

Bibliografia